

ПАРАМЕТРИ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Канд. філол. наук **Торосян О. М.**

Україна, Київ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології

Кафедра англійської філології та міжкультурної комунікації

Канд. філос. наук **Шелякіна А. В.**

Україна, Київ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології

Кафедра англійської філології та міжкультурної комунікації

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31082019/6642

ARTICLE INFO

Received: 25 June 2019

Accepted: 17 August 2019

Published: 31 August 2019

KEYWORDS

cultural linguistics,
linguacultural competence,
linguistic personality.

ABSTRACT

The given article considers the problems within linguacultural studies. It is aimed to determine the peculiarities of the linguistic personality. Different approaches to this problem are analyzed concerning the parameters of the linguistic personality. Linguacultural competence is considered to be an integral part of general linguistic competence and important factor for successful communicative activity of the linguistic personality.

Citation: Торосян О. М., Шелякіна А. В. (2019) Parametry Linhvokulturnoi Kompetentsii Movnoi Osobystosti. *World Science*. 8(48), Vol.3. doi: 10.31435/rsglobal_ws/31082019/6642

Copyright: © 2019 Торосян О. М., Шелякіна А. В. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. Постійне зростання міжкультурної взаємодії на світовому рівні, розуміння кожної окремої людини як учасника світового співіснування актуалізує один із ключових факторів ефективної міжкультурної комунікації – лінгвокультурну компетенцію комунікантів. Нині вивчення іноземної мови, яке базується виключно на структурно-семантичному підході, не є достатнім. Тому останнім часом у багатьох мовознавчих працях принцип пізнання мови у тісному зв'язку з існуванням людини є пріоритетним і передбачає залучення національно-культурного компоненту у викладанні мови як одного з найважливіших шляхів трансляції національної культури. Прикладом цього може слугувати лінгвокультурологія, суміжна з іншими проміжними лінгвістичними дисциплінами – етнолінгвістикою та соціолінгвістикою, які досліджують функціонування та зв'язки мови у її реальному контексті.

Актуальність зазначеної проблеми підтверджується багаточисельними науковими розвідками. Серед них особливо помітними є наукові доробки Н.Д. Арутюнової, Є.М. Верещагіна, В.В. Воробйова, В.І. Карасика, В.В. Колесова, В.Г. Костомарова, В.В. Красних, Ю.С. Степанова, В.Н. Телії, які присвячували свої дослідження розробці загальнотеоретичних питань зв'язку мови і культури, свідомості, спілкування, та сформулювали певний понятійний термінологічний апарат цього лінгвістичного напрямку дослідження.

Метою даної статті є узагальнити наші попередні лінгвістичні розвідки з теми і проаналізувати параметри лінгвокультурної компетенції мовної особистості.

Результати дослідження. Лінгвокультурологічний підхід до дослідження проблем взаємозв'язку і взаємодії мови та культури пов'язаний з вивченням національної картини світу, мовної свідомості, особливостей ментально-лінгвального комплексу в їх системному розгляді

як «сукупності одиниць (лінгвокультурам), які утворюють польові структури» [5, с.4]. Схожу думку висловлює Т. Симоненко, досліджуючи лінгвокультурологічний підхід до вивчення мови. Він, зокрема, зазначає: «Лінгвокультурологічний підхід до навчання мови спирається на позиції про те, що мова та культура постають у тісному взаємозв'язку, а людина як член суспільства — це з одного боку основний носій мови, а з іншого — культури суспільства, тобто це творець культури, користувач культури» [13, с. 5]. Із наведених визначень випливає, що людина — це мовна особистість, яка володіє певними комунікативними компетентностями, та впливає на формування та розвиток культури окремого суспільства.

Поняття мовної особистості широко вживається на теренах сучасного мовознавства. Мовна особистість існує в просторі культури, відображеної в мові, в формах суспільної свідомості на різних рівнях (науковому, побутовому та ін.), в поведінкових стереотипах і нормах, у предметах матеріальної культури і т.д.

Проблема мовної особистості перебуває у центрі наукових інтересів учених різних спрямувань: мовознавства, психолінгвістики, лінгводидактики, культурології. Тому термін *мовна особистість*, який є одним з ключових понять у галузі культури мови, лінгвостилістики, комунікативної лінгвістики, лінгвокультурології, можна назвати інтердисциплінарним. Про це свідчить його визначення у словниках лінгвістичних термінів: «Мовна особистість — поєднання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовної діяльності. Мовна особистість свідомо ставиться до своєї мовної практики, несе на собі відбиток суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання в національній культурі» [8].

Тобто, у зміст мовної особистості, крім безпосередньо мовного, входять такі компоненти:

- *ціннісний, світоглядний*, компонент змісту виховання, тобто система цінностей, або життєвих смислів. Мова забезпечує початковий і глибинний погляд на світ, утворює той мовний образ світу і ієрархію духовних уявлень, які лежать в основі формування національного характеру і реалізуються в процесі мовного діалогового спілкування;
- *культурологічний*, тобто рівень освоєння культури. Залучення фактів культури, пов'язаних з правилами мовної і немовної поведінки, сприяє формуванню навичок адекватного використання мови і ефективного впливу на партнера по комунікації;
- *особистісний*, тобто індивідуальні особливості мовця [7].

Ми бачимо, що при такому тлумаченні мовної особистості культурна компетенція не збігається з мовною, а культурологічний компонент доповнює мовний.

Відзначаючи взаємозв'язок двох моделей світу — концептуальної і мовної, Ю. С. Степанов застерігає від їх взаємної підміни: "Не можна переносити мовну модель на предметну область культури і, навпаки, модель культури на предметну область мови", "перемикання мовної компетенції в культурну засноване на інтерпретації мовних знаків в категоріях культурного коду. Володіння такого роду інтерпретацією і є культурно-мовна компетенція» [14].

Не викликає сумніву факт, що лінгвокультурна компетенція — одне з найважливіших понять міжкультурної комунікації; вона включає знання базових елементів культури (національних звичаїв, традицій, реалій тощо) країни, мовою котрої здійснюється комунікація; здатність мовця виявляти у мові країнознавчу інформацію і користуватись нею з метою досягнення запланованої комунікативної мети; уміння здійснювати міжкультурну комунікацію, яке передбачає знання лексичних одиниць з національно-культурним (етнокультурним) компонентом семантики і навички адекватного їх уживання в ситуаціях міжкультурного спілкування, а також уміння використовувати фонові знання для досягнення взаєморозуміння в ситуаціях опосередкованого і безпосереднього міжкультурного спілкування. [2].

З даного визначення випливає, що учасники міжкультурної комунікації мають бути обізнаними в тому, *що* (соціокультурні знання), *кому і коли* (комунікативні навички) і *як* (граматична і лексична компетенція, психологічні вміння) сказати і зробити в певній ситуації спілкування. Як слушно зазначає Н. І. Андрейчик, для успішної реалізації цих установок їм необхідні соціокультурні знання, володіння іноземною мовою (мовна компетенція), комунікативні навички та психологічні вміння [1, с. 379].

Соціокультурні знання формуються в результаті соціального й особистого досвіду мовця, вони є так званими фоновими знаннями про навколишній світ. Ці знання втілені в базових

лінгвокультурних одиницях, що відбивають мовну культуру суспільства. Базові лінгвокультурні одиниці є основними компонентами системи мови (ключові слова, словосполучення, фразеологічні одиниці та прецедентні тексти), що відображають національно-культурну специфіку суспільства, детерміновані системою цінностей суспільства і дозволяють особистості забезпечити розвиток здібностей, формування світогляду і духовності, гідну підготовку до життєдіяльності в суспільстві. Їхня відсутність або нестача призводять до комунікативних невдач, які найчастіше виникають у поведінковій сфері й стосуються невербальних засобів комунікації, звичаїв та традицій (наприклад, звичаї стосовно форм привітання, звертання, відстані між співрозмовниками, початку розмови, контакту очима тощо).

Комунікативні навички пов'язані із здатністю комунікантів організувати мовленнєву поведінку відповідно до задуму, головного наміру шляхом добору мовних ресурсів та їх адаптації до умов комунікації. В цьому випадку йдеться про застосування тактико-стратегічного потенціалу і розуміння мовлення як упорядкованого явища, яке ґрунтується на плануванні мовленнєвих дій.

Володіння іноземною мовою (граматична і лексична компетенція) є найважливішою умовою формування компетенції лінгвокультурної, оскільки відбувається опанування коду мови на певному етапі навчання, структурування і погодження граматично коректних висловлювань мовою, що вивчається, відповідно до комунікативно-прагматичних цілей спілкування.

Психологічні вміння реалізуються в здатності мовця вступати в психологічні контакти під час комунікації, сприяти кооперації, згоді, взаєморозумінню, створенню сприятливої атмосфери спілкування.

До вище зазначених складових ми пропонуємо додати ще одну – міжсоціокультурну. Часто процес спілкування відбувається між мовними особистостями, які належать до різних лінгвокультурних спільнот, що може призвести до певних проблем лінгвокультурологічного характеру, які є результатом розбіжностей між культурою «вихідної мови» і «цільової мови». Досліджуючи зіткнення культур в процесі міжкультурної комунікації з позиції лінгвістики й дидактики, П. І. Осипов, зокрема, зазначає, що ці розбіжності зумовлюють: 1) «різні мовні структури та різні мовні закони при контекстуально адекватних ситуаціях; 2) різні норми вживання, такі як, наприклад, фразеологічні звороти, соціально нормовані схеми дій, використання соціолектів/діалектів; 3) різний соціокультурний контекст: системи традицій, норм, оцінок; історичні і географічні реалії, політична система, соціальний устрій, власне розуміння культури, освітніх та соціальних ідеалів, табу тощо; 4) різний рівень пізнання окремого індивідуума, його «горизонт», а саме: соціальне довкілля, життєва практика, здобуті навички, умови життя та праці, традиції, соціальний статус та ін.» [11, с.52].

Міжсоціокультурна компетенція особистості є знанням чужих культурних стандартів на підставі власної культурної компетенції. Вона формується на засадах культурного релятивізму й толерантності до чужої культури і мови, до їхніх традицій, особливостей соціальної, у тому числі і комунікативної, поведінки. Культурний релятивізм як бажана характеристика мовної особистості створює необхідні передумови для комунікативного співробітництва як взаєморозуміння у процесі міжкультурної комунікації, проте висуває вимоги до людини, оскільки позбавляє її звичних ціннісних орієнтирів [15, с. 60].

Висновки. Отже, володіння іншою мовою не є запорукою комунікативної успішності, оскільки для цього потрібне органічне поєднання мовного і культурного кодів у спілкуванні. Підміна чужого культурного досвіду кодом рідної культури нерідко призводить до «парадоксів міжкультурної комунікації» [12, с. 305], тобто псевдокомунікації, непорозуміння, повного або часткового блокування каналів передачі і сприйняття інформації. Для запобігання цих ускладнень необхідно володіти лінгвокультурною компетенцією, до складу якої входять:

- лінгвістична компетенція (знання і володіння різного роду базовими одиницями, властивими даній культурі і законами системних відносин між ними);
- культурна компетенція (володіння культурно-зумовленими нормами), яка в свою чергу включає: соціокультурну компетенцію (знання норм, правил і традицій свого суспільства);
- міжсоціокультурна компетенція (знання норм, правил і традицій іншого суспільства).

В подальшому дослідження лінгвокультурної компетенції як компоненту міжкультурної комунікації можна продовжити в напрямі аналізу засобів її формування в студентів мовних і немовних факультетів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрейчик Н. И. Формирование лингвокультурной компетентности как фактор овладения языковой культурой [Текст] / Н. И. Андрейчик // Универсальное и национальное в культуре: сб. науч. ст. – Минск: БГУ, 2012. – С.375-382.
2. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / Ф. С. Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 205 с. – Режим доступу: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/k>.
3. Верещагин Е.М. / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров // Язык и культура:
4. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Русский язык, 1990. – 246 с.
5. Воробьев В.В. Лингвокультурология: Монография / В.В. Воробьев. – М.: РУДН, 2008. – 336 с.
6. Карасик В.И. О категориях лингвокультурологии / В.И. Карасик // Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности. Волгоград, 2001.
7. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. - М., 2004. – 477 с.
8. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М.: Наука, 1987.
9. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів /С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор; За ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Либідь, 2001.
10. Красных В.В. Этнопсихолінгвістика и лингвокультурология: Курс лекций / В.В. Красных. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2002. – 284 с.
11. Маслова В.А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.А. Маслова. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
12. Осипов П. І. Міжкультурна комунікація: проблеми і перспективи [Електронний ресурс] / П. І. Осипов// Міжнародне співробітництво та університетська освіта. – Миколаїв, 2000. – С. 48 – 54. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/zb>
13. Селіванова, О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 711 с.
14. Симоненко Т.В. Лінгвокультурологічний аспект навчання рідної мови// Вивчаємо українську мову та літературу. — 2011. — № 34-36. — С. 2-7
15. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры: Изд. 2-е, испр. и доп. / Ю.С. Степанов. – М.: Академический проект, 2001 – 590 с.
16. Трошина, Н.Н. Введение / Н.Н. Трошина // Этнокультурная специфика речевой деятельности: сб. обзоров / Рос. акад. наук, Ин-т науч. инф. по обществ. наукам. - М., 2000.